

جریدہ علمیہ

مشت جلید اسلامیک جریده رسمیه سید

ربیع الاول ۱۳۳۸

عدد ۵۱

آیدہ بر نشر اول نور

بشقی منہ

قدرت و شجاعت کبی شیره علممزی کی . چونکه بوراده ارتسام و انطباع یوقدر . بلکه بحقیقته - مثالیله دکل - معلوم اولان شینک عندالعام حضوریدر . علم حضوری علم حصولیدن اقوی در . زیرا بر شینک بنفسه حضوریله انکشافی او شینک مثالی حضوریله انکشافندن اقوی اولدینی ضروریدر . بناءً علیه جناب حَقِّ علمی ، حضوریدر . بر شینه متوقف اولیه رق معلوماتک جناب حقه علی الدوام انکشافیدر . یوقسه بزم علممزی کی حصولی دکلدر .

حسین عونی

اسلام عالمیری و متفکرلری

بر قومک رهبرلری او قومک آنحق عالمیری و متفکرلریدر . علما و متفکرینی طائیف آنلرک حسیانه ، افکارینه واقف اولمق؛ عادتا روحلری کورمک دیمکدر . آنلرک روحنی کورن کیمسه عصرکده روحنی کورمش اولور .

تاریخ عالمده بیوک ، پک بیوک انقلابات یابان اسلام پک چوق متفکر ، پک چوق عالم یتشدرمشدر ؛ اسلام عالمیری و متفکرلری تحری حق و حقیقت اوغورنده پک چوق تعب فکریده بولمشلردرکه الحق بزم کی اخلاف ایچون افتخاره سزادر .

اسلام علماسنک و متفکرینک ترقیات فکریه لری ، ملکات فلسفیه لری ، مجاهدات علمیه لری عقللره حیرت ویرر .

اسلام متفکرلرینک تحری حق اوغورنده مطمح نظرلری یگانه نظر واستدلالدر . اسلام متفکرلری حق مقتضای انظارلری اولمق اوزره نفس الامر موافق و حق اولدینی ایچون قبول ایدرلر ، طریق حقه حریت اجتهادلری وجهله مختلف یوللردن سلوک ایدرلر؛ یکی برفکر ، یکی برنظر درمیان ایدرلر .

اسلام عالمیرینک و متفکرلرینک خزان معرفتی مملکت مزده هنوز پک قابالی قالمشدر ؛ بوباب خزائن کشاد ایدنلرک معارف اسلامیه ، بلکه معارف عمومیه خدمتلی پک عظیم ، پک مهم اوله جقدر . او خزان معرفتده نه قیمندار جواهر واردر ! اسلام عالمیرلندن و متفکرلرندن بری غزالی در . غزالینک حیات علمیه شیایان دقت ، شیایان عبرتدر ؛ متفکرین اسلامیه سائرده نک حیانه بکزه مژ . آنک ایچون اول باول آتی انظاره عرض ایدیورم .

حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد بن محمد الطوسی الغزالی

تاریخ تولد تاریخ وفات
[۴۵۰ — ۵۰۵]

۱ — حیات علمیہ سی: غزالی نک حیات علمیہ سی باشلیجه اوچ دورہ یہ آریلیر. مشارالیه یرنجی دورہ دہ کلام و فلسفہ ایلہ ، ایکنجی دورہ دہ تصوف ایلہ متوغل اولیور ، اعظم متکلمہ و متصوفہ دن اولیور؛ اوچنجی دورہ دہ حدیث شریف ایلہ مشغول اولیور ، فقط محدثین اولہ جق درجہ دہ عمری وفا ایتیمور :

۱ — غزالی عتیق — غزالی نک پدری طوسی بر غزال [۱] ایدی ، مملکتندہ ابو حامد احمد الراذ کانیدن براز فقه تحصیل ایتدکن سوکرہ جرجانہ کیتدی ، اورادہ ابونصر الاساعیلیدن تعلیمہ بولندی؛ مکتسبات علمیہ سی تحریر و تالیف کن کری طورہ دی. طوسہ عودتندہ قطاع طریق بتون ماملکی آلایلر ، بومیاندہ محصول مساعیسی اولان «تعلیقہ» دہ قطاع طریق آلہ کیدی ؛ تعلیقہ یی آلمق ایچون رئیس اشقیا ایلہ غزالی آردہ سندہ شویلہ بر محاورہ جریان ایتدی :

غزالی — رجا ایدرم بکا تعلیقہ می اعادہ ایدک . سز اندن مستفید اولمز سکر .

رئیس اشقیا — تعلیقہ ک ندر ؟

غزالی — شو طور بادہ کی کتابلردر کہ بن وطنی بونلری دیکلہ مک ، یازمق ، اوکر نمک ایچون ترک ایتدم .

رئیس اشقیا — [کولہ رک] فصل معرفت ادعا ایدیور سین کہ اونی سندن آلنجه معرفتدن عاری اولیور سین ، بلا علم قالیور سین .

بو محاورہ اوزرینہ رئیس اشقیا اوطورہ یی تسلیم ایدی . فقط بو محاورہ غزالی یی ارشاد ایدرک طوسہ عودتندہ اوچ سنہ ظرفندہ تعلیقہ یی بتون از برلدی ، آراق تعلیقہ قطاع طریق طرفدن آلہ جق اولورسہ غزالی بلا علم قالیه جق ایدی .

غزالی علوم و معارف سائقہ سیلہ بوکرہ نیشابورہ کیدوب اورادہ امام الحرمین ابوالعالی «الجونی» [۴۱۹ — ۴۷۸] نک مجلس تدریستہ ملازم اولدی . ابوالعالی علم فقہدہ متبحرہ

[۱] ایلک اکریجی .

اصول فقه و کلامده الحق امام ایدی ؛ فقط حدیث شریفده قوی دکل ایدی ؛ اشاعره
ایچینده باقلانی (۴۰۳) دن صوکره ابوالعالیدن عالم برمتکلم کلامش ایدی .

غزالی استادندن جدل ، خلاف ، کلام ، اصول فقه ، منطق کبی علوم شتایی احرازه
موفق اولدی ؛ استاذینک حال حیاسنده نفیس تألیفاده بولندی ، مشار بالبنان اولدی ؛
حتی استاذینک مغبوطی بیله اولدینی سویلندی .

ابوالعالی حال مناظردهده اوچ تایدی آردسده شویله سویلر ایدی : التحقیق للخوافی
والحدیسات للغزالی والیان للکیا .

ابوالعالیده قید تقلید ، عقال [۱] تقید خفیف ایدی . کوچکلکنده بیله تقلیددن
امتناع ایدر ؛ تحقیقه ، طریق مباحثیه کیریشیر ایدی . ابوالعالی هیچ بر کیمسه یی
استصغار ایتیوب سوزلرینی دیکلر ، انده برشی کوریر ایسه استفاده ایدر ایدی . استفاده
ایتدیکی شیئی قانیه اسناد ایتمکدن چکنمز ایدی ؛ بکنمیدیکی کلامی ولوکه صاحبی پدری
ویا ائمه مشهوردهدن بری اولسون تزییف ایدر ایدی [۲] ابوالعالی هیچ بر مذهب ایچون
متعصب اولمقسزین ، بلا برهان هیچ بر مذهب معینه سائق بر میل بولتمقسزین بتون مذهبی
نظر واعتباره آلمش ، صوکره حقل اسلام اولدینی کندوسنه ظاهر اولمشدر . ابوالعالی نک
صوکردهمنده شوسوزلری سویلدیکنی ابن طاهر حکایه ایدر : لقد قرأت خمسين ألفاً فی خمسين الفأثم
خلیت اهل الاسلام باسلامهم وعلومهم وخضت البحر الحظم وغصت فی الذی نهی اهل الاسلام
عنه . کل ذلك فی طلب الحق وکنت اهرب فی سالف الدهر عن التقليد والآن قد رجعت
عن الكل الى کلمة الحق : علیکم بدین العجائر . فان لم یدر کنی زبی برحمته فالویل لابن الجونی وها
انا اموت علی عقیده امی او عقائد عجائر نیسابور .

ترجمه سی : ملیونلرجه او قودم ، صوکره اهل ا-لامی اسلامیت و علملریله کندی
حاللرینه براقدم ، انکین دکزلره کیردم ، اهل اسلامک نهی ایتدیکی شیلره طالدم ؛ بونلرک
هیبی ده طلب حق او غورنده ایدی .

وقیلهده تقلیددن قاچار ایدم . شمعی هپسندن واز کجوب کلمه حق رجوع ایتدم ؛
علیکم بدین العجائر . اگرریم بکا رحمتی ایرشد رمزسه وای ابن جونی به !

[۱] عقال : دونهک آغانی ، دیزنی باغلاقلری ایپ ؛ کوستک .

[۲] ابوالعالی نک پدری ابوعمد الجونی (۴۳۸) ده فقهاء شافیه دن اولوب ققهده استاذی ایدی .

ایشته بن انامک عقیده سی یا خود نیسالور اختیار قادیلرینک عقیده لری اوزره اولیورم .
کوریلورکه ابوالعالی علومده کاله بالغ اولوب عن بصیره و اجتهاد حق بولدینی حالده .
ینه امنیت اوزره بولونمور ، لطف حق یاور اولمدینی صورتده علومک کندوسنه نافع
اولیه جفنی ، کندوسنه یک یازیق اوله جفنی بیان ایدرک ایشی اللهه براقور ، علومنه
کوکمیور .

ابوالعالیده کی بو حال تلمیذی غزالیده کی فطرتی تحریک ایتدی ، ذکر اولتان علومده
ید طولی صاحبی اولدی ؛ اهل حق باطلدن ، مشرعی مبتدعدن فرق وتمیز ایتم ایچون .
بو بحر عمیقک انکین یرلرینه کمال جسارت و جرأتله طالار ، هر قاراکلق یرلره
صوقلور ، هر ورطه یه آتیلیر ایدی . غزالی — کندنجه تقسیم ایتدیکی اصناف طالینه کوره —
باطنلرک بطانت و سربنه [۱] مطلع اولمی ، ظاهرلرینک حاصل ظهارتی اوکرنمکی ،
فیلسوفلرک کنه فلسفه سنه واقف اولمی ، متکلملرک غور کلامنه وغایت مجادله سنه کسب
اطلاع ایتمکی ، متصوفلرک سر صفوته مطلع اولمی ، متعبدلرک حاصل عبادتی بیلمکی ،
زندیقلرک زندق سنک اسبابی اوکرنمکی یک زیاده آرزو ایدر ایدی . کنجکلکدن بری
حقایق اموری درکه حرصی و حیاتی [۲] مقتضاسی دکل ، بلکه فطرت و جبلتی مقتضاسی
ایدی . غزالی مراهقه زمانندن اعتباراً مبانی عقایدی آراشدیرر ، اسرار مذهبی استکشاف
ایدر ایدی . بدرجه یه واردیکه بو تقلیدلر نفسنه خوش کلامکه باشلادی و عقلی اسارت
قیددن اطلاق ایتک ایستدی ، کندوسنده نفس ناطقه نک سعادت و لذاتی تحصیل قیلمق
هوسی آردی .

عقائد و مذاهب غزالیجه عقیده سنیه اشعریه ایله نخله [۳] اعتزالیه ، آرای
ظاهره فقهیه ایله طریقت باطنیه روحیه ... الح آره سننده ایدی . اطرافه باقدی
ادیان و ملله کی خلقک اخلاقی ، مذاهب و نخلده کی ائمک کثرت افراقی ، بو بایده کی
طریقلرک تعددینی کوردی . هانکی فرقه اولورسه اولسون آنده کی تعصب و تمذهبی شدته
محافظه ، ا کاشدته تمسک آتبحق نشأت ، وراثت ، تقلید ایله حاصل اولیور ایدی .

[۱] بطانت ایچ یوزی ، آستاری و مقابلی ظهاردر . اوستی ، طیشاریسی

[۲] حیلہ : تدبیر و چاره

[۳] نخله : مذهب ، طریق ، ملت

تصاری چوجقلری تنصر، یهود چوجقلری تهود، مجوس چوجقلری تمجس، مسلمین چوجقلری تسم، اوزره نشأت ایدیورلر ایدی. غزالی [کل مولود یولد علی فطرة الاسلام غابوا، یهودانه وینصرانه ویمجسانه] [۱] حدیث شریفی ایشتمش ایدی.

غزالی بوبابده اوزون اوزادی یه امعان نظرده بولندی، بوخصوصی اجمالاً و تفصیلاً تأمل ایتدی. صوکره نفسنه دوندی کوردیکه بر تقلیدی دیگر بر تقلیده ترجیح ایتک و همدر، حماقتدر، ضالالتدر، آواناقلقدر. بردها امعان نظری تکرار ایتدی اکلادیکه طریق انبیاده اک بیوک عقبات [۲] ابون واسانذهیه تقلید، کچمشلردن قالان میراث ایچون تعصبدر. بوخصوصده فکرنی تکرار ایده ایده اک نهایت قلبدن عقده تقلید چوزلدی، سلسله تقلید قیلدی. فطرت اصلیهیه یعنی انسانک عقائد موروثه و آراء تلقینیه قومیهدن معری، عقل صریح و فکر صحیح ایله تأییدایمان احکام و همدن منقطع اوله حق حالتنه دوندی. بوکره جزم و یقین ایله، اک واضح وجود تنویر و تبیین ایله علم حقیقی و یقینک شویله اوله جغنی بیلدی: علم حقیقی و یقین اولیله بر علمدرکه او سایهده معلوم اولان شی اصلا شبهه قالمیه حق صورتده منکشف و متبیین اوله حق؛ آکا غلط و وهم احتمالی مقارن اولیه حق، قلبدهده اکا غلط و وهم احتمالی تقدیر ایده جک بر قوت بولنه میه حق بلکه خطا و غلطدن امنیت اودرجه جزم و یقینه مقارن اوله حق که او علمک بطلاتی اظهار، تشکیلی خصوصنه طاشی آلتونه، دکنکی ییلانه تحویل و قلبه مقتدر اولان بر آدم قالدشمسه بو حال او علم صاحبنه شک ایراث ایتیه جکدر.

غزالی بوکا شویله بر مثال ایراد ایدیور: بن اون عددینک اوچ عددندن چوق اولدیغنی بیلدیکم حالده بریمی بکا [خیر بلکه اوچ عددی اوندن چوقدر، شو دلیل ایله که بن شو عصائی اژدر یاپه بیلیرم] دیسه عصائی ده اژدره قلب ایتسه، بن ده کورسه بوندن طولانی معرفتمده شک حاصل اولماز، یالکیز او آدمک کیفیت اقتداری تعجبمه سبب اولور.

غزالی اکلادیکه بویله جه بیلمدیکی، بومرته یقین حاصل ایتدیکي علملره وثوق و امنیت اولماز، وثوق و امنیت اولونمیان علملر غیر یقینی اولور. غزالی بونکله علوم یقینهیه معارض کوردیکی ظواهر ملیه ایله کندیسسی آره سنه بر حاجز حصین [۳] قویمش اولدی.

[۱] هر طوغان فطرت اسلام اوزره طوغان، پدری و والده سی انی یهودی، نصرانی، مجوسی قیلار.

[۲] عقبه نك جمیدر عقبه: طاغده کی یوقوشلی، اینشلی صرب یرلر

[۳] حاجز مانع، حصین محکم حصار دیقلقدردر: آره لرینه بر قلعه دیواری چکدی.

غزالی « المتقدم من الضلال » كاولده مقلدك خطر عظیمده بولدیغنه اشارت ایدرك دیركه « خالقك ادیان و مذاهبده اختلافده بولونمى ، بر امتك آرى آرى مذهبله زاهب اوله رق بیلرندة افتراق حاصل اولمى خصوصلى اوليله بر بحر همیقدر كه بونده بر جوق كیمسه لر بوغولمش ، ایچلرندن يك آزی قورتشدر ، هر فرقه بولدیغنی مذهبی حق ، ناجی ظن ایدر .
— كل حزب بما لدیهم فرحون —
ازمیری

اسماعیل حق

دارالحکمة الاسلامیه اعضا سندن فرید بك طرفندن ایاصوفیه جامع شریفنده ایراد اولتان موعظه دینه در :

بوکرسیده موعظه قیلندن بعض شیلر سویله یه جکیز . ایمایله ، اشارتله سویله میه لزوم یوق . فکر منی آچقجه سویله لم . اورته لقدمه بر جریان مشوم وار : دینسزلك دینه قارشى برخصومت . بزبوجریانك اوكنه كچمك ایچون مدافعات لازمه ده بولونمق ایسته یورز . بوکرسیده فروع احکام دینه دن بحث ایدجك دكلز . دائما بونقطه اطرافنده طولاشه جفزز . شو حالده بزم موعظه من خصوصى برماهیقی حائزدر . چونكه اك مهم موضوع بودر . مثلاً بر اغاچ اولور . چیچكلى ، یاپراقلى ، طراوتی ، نصارتی کورولور . فقط آفاجك كوكنه بعض میقروبلر هجوم ایدیور . اورادن چوروتكم ایسته یورلر . شمدی حاذق برانچوان آفاجك كوكنی براقوب داللیله اوغراشماز . چونكه اصل ثابت اولونجه فرع بالطبع ثابت اولور . مسئله كوكددر . دالده بوداقده دكل . اصله نسبة فروعه ده آفاجك داللى كیدر . كوك مصون اولورسه او آفاجك داللى هر زمان تروتازه طورور . هر حادثه برعلتك اثریدر . دنیاده نه قدر شی کورولور ایسه بونلر هپ علل و معلولات متسلسله قیلندندر . یعنی نه اولمش سه مطلقا اونى اولدیرمه جق برسب واردر . معلول خوش کورولمديكى تقدیرده علتك ازاله سی واجب اولور . اوت هرشيك چاره سی واردر . جناب حق قرآن مینده (واعدوا لهم ما استطعتم من قوة) بویوریور . یعنی سز دشمنكزه قارشى استطاعتكز داخلنده قوتك كافه سنی حاضر لایكز . بوايت كریه جهاد اصغر حقنده